

GYŰLÖLETBESZÉD**

A gyűlölet által kiváltott veszélyekre tekintettel egy olyan érvelés kidolgozása, amely a gyűlöletbeszéd védelme mellett szól, a legjobb esetben is rendkívül fáradságos és sok vesződséggel járó, a legrosszab esetben pedig egyszerűen félreértett és felesleges feladat. Sokan elfogadják, de legalábbis megfontolják az alábbi, megközelítőleg így rekonstruálható érvelést:

Bárki, aki érzékeny a népiértés rettenetére, tudja, hogy a gyűlölet átjárja az ilyen időszakok légkörét. Kevés olyan magasztos célunk lehet, mint a világot a XX. században jellemző népiértások és gyilkos faji konfliktusok megelőzése. Továbbá nehéz lenne bármilyen védendő értéket találni a rasszista gyűlöletbeszéd szabadságának biztosításában. Bármely érzékeny személy számára más fontos, de végső soron kevésbé lényeges jogok, mint amilyen a véleménynyilvánítás szabadsága, nem indokolhatja, hogy az ilyen szörnyűséghez vezető beszéd tiltásának szükségességét megkérdőjelezze. Akár képes lesz a tilalom néhány esetben megelőzni a népiértást vagy a rasszista erőszakot, akár nem, ennek pusztán lehetősége is több, mint ami a tiltás igazolásához szükséges.

Mint a szólásszabadság szinte abszolút védelmének szószólója, magyarázattal tartozom, miért helyezem ilyen magasra a véleménynyilvánítás szabadságát és miért vetem el a fenti érvelést. A válasz ezekre a kérdésekre, ahogy az alábbiakban kiderül, túlságosan ambiciózus célkitűzésnek bizonyul ennek az esszének a keretei között. Mindezzel együtt az első részben kifejtem, de nem védem meg azt az elméletet, amely szerint a rasszista vagy gyűlöletbeszédhez való jogot is védeni kell – egy olyan álláspontot, amelyről azt gondolom, hogy a jelenlegi amerikai esetjog legjobb, bár gyakran fel nem ismert magyarázatát adja, ugyanakkor ellentmondásos, és még az Egyesült Államokban is talán kisebbségben lévő nézeteket képvisel.

Akárcsak én, a legtöbb olvasó is észre fogja venni, hogy ezek az elméleti alapok nincsenek teljesen

összhangban az általam elképzelt szabályozási javaslattal. Így a második rész bemutatja azt az empirikus igazolást, amely mellett hajlandó lennék lemondani az első pontban ismertetett elméletéről, legalábbis a rasszista vagy a gyűlöletbeszéd némely formájával kapcsolatban. Ezután azonban felsorakoztatok olyan érveket is, amelyek kétségbe vonják ezen igazolás helytállóságát. Az esszé befejezése ismereteink további gyarapítására hív fel – készséggel elfogadom, ha olyan magyarázat merül fel a korlátozás eredményességét illetően, amely alkalmas kételyeim eloszlatására.

Tekintettel az ilyen jellegű igazolások értékelésénél elkerülhetetlenül felmerülő empirikus bizonytalanságokra, a második rész sem ad választ a szabályozás mellett szóló, fentebb vázolt elképzelt érvelés utolsó mondatára, amely a megelőzés pusztán *lehetőségével* számol. Így az esszé befejező része eltérő választ kínál: azokat a gyakorlati érveket veszi fontolóra, amelyek szerint a gyűlöletbeszéd szabályozása nagyobb valószínűséggel járul hozzá a népiértáshoz és a fajgyűlölet más súlyos megnyilvánulásaihoz, mint amilyen mértékben csökkenteti azok esélyét. Az ilyen történelmi szörnyűségek – legalábbis én úgy hiszem – segítenek igazolni a szólásszabadság nagyobb védelmét. Hipotézisem szerint a gyakorlati vizsgálódások amellest szólnak, hogy kedvezőbb eredményre jutunk, ha vállaljuk a szólásszabadság szigorúbb védelméből fakadó kockázatot.

Mielőtt belevágnék, megfontolásra ajánlom a következő bevezetőt. A szólásszabadság körül zajló vitákban rendszeresen hivatkoznak az „amerikai kivételességtudatra”. Általában amellest érvelnek, hogy az Egyesült Államok rendkívüli mértékben védelmezi a véleménynyilvánítás szabadságát, háttérbe szorítva a legtöbb vele ellenkező értéket, míg az európaiak, bár általában véve védik a véleménynyilvánítással kapcsolatos alapvető jogokat, bizonyos mérlegelési szabadságot engednek, és ezáltal elismernek

* Az írás *Hate Speech* címmel megjelent: University of Pennsylvania Law School, Public Law Research Paper No. 08–09; <http://ssrn.com/abstract=1105043>, továbbá kiadás előtt áll a következő tanulmánykötetben: *Extreme Speech and Democracy*, eds. Ivan HARE, James WEINSTEIN, Oxford, Oxford University Press. Az írás fordítását a szerző és a kiadó engedélyével közöljük.

** Ennek az írásnak az egyes változatai a Cardozo Law Schoolban a gyűlöletbeszédéről 2005 novemberében rendezett konferencián, illetve 2006 áprilisában a Közép-Európai Egyetemen (CEU) hangzottak el. Többek is hozzájárultak értékes hozzászólásaikkal a megírásához, közülük is kiemelném Molnár Pétert és Monroe Price-t. [A szerző.]

más fontos értékeket is. Ezen értékeket a szólásszabadság határainak meghatározásánál veszik figyelembe – az amerikaiak ezt a „mérlegelés” [*balancing*] módszerének nevezik. Az ilyen fajta különbségtétel azonban a legjobb esetben is mesterkél. Először is, számos európai – beleértve az Európai Bíróság néme-ly bíróját – több tekintetben is előnyben részesíti a szólásszabadság amerikai típusúnak tartott erős védelmét. Például a magyar Alkotmánybíróság 2004-es döntése, követve korábbi 1992-es álláspontját, ismételten felidézti az amerikai „nyilvánvaló és közvetlen veszély” tesztjét, amikor alkotmányellenesnek minősítette a rasszista gyűlöletet keltő megnyilvánulásokat tiltó rendelkezést.¹ Ellentétben ezzel számos, sőt talán a legtöbb kutatóval, aki az amerikai első alkotmánykiegészítéssel foglalkozik, valamint az amerikai bíróságok is előnyben részesítik a „mérlegelést”, amit egyébként európai megközelítésnek szokás tartani.²

Továbbá bár némely amerikai – magam is közéjük tartozom – előnyben részesíti a szólásszabadság védelmének erős formáját, amelyet az amerikai exceptionalizmussal szokás azonosítani, ez a megközelítés az Egyesült Államokban „harcos hitnek” [*fighting faith*] számít, amely (egyelőre) nem vált uralkodóvá. Kétségtelen, hogy a XX. század második felében a szólásszabadság védelme erősödött Amerikában. Ugyanakkor a század elején az amerikai bíróságok rendszeresen jóváhagyták a korlátozását, börtönnel vagy pénzbírsággal sújtva véleménynyilvánítási jogukat gyakorló állampolgárokat. Sokféle típusú megnyilatkozást korlátoztak és büntettek – például a szocializmust, kommunizmust, anarchizmust hirdető beszédet³, de még egy ezekhez képest inkább a fősodorba tartozó politikai vezércikket is;⁴ a rasszista megnyilatkozásokat,⁵ a nyílt szexuális utalásokat,⁶ nagyszerű regények publikálását és árusítását,⁷ a szexuális nevelés szempontjából fontos feminista írásokat,⁸ a munkás sztrájkorséget⁹ és más nyilvános összejöveteleket.¹⁰ Az amerikai alkotmány első kiegészítése, amely a kormányzati, nem pedig a magán- tevékenységekre vonatkozik, a mai napig nem védi meg az embereket attól, hogy elbocsássák őket állásukból megnyilatkozásaik vagy politikai szimpátiáik miatt.

Érdekes módon, félretéve a hivatalos jogi doktrínákat, egyes politikatudósok arra a következtetésre jutottak, hogy a hivatalos retorikával ellentétben a gyakorlatban az Egyesült Államok nem számít kivételesnek, ellentétben azzal, ahogy ezt a fenti kommentárok állítják. Az egyik hozzászóló szerint „kilenc európai demokráciával összehasonlítva az Egyesült Államok emelte a legkomolyabb jogi és társadalmi »akadályokat a politikai különvé-

mény kifejezése elé».¹¹ Később kitérek majd a magyarázatul szánt oksági kapcsolatot illető kételyekre is. Még mindig nem győzöm csodálkozni azon, hogy az amerikai kül- és belpolitika rendkívül szomorú állapota, amely Amerikában bármely más fejlett gazdaságú demokráciánál nagyobb jövedelmi egyenlőtlenséget okoz, legalábbis részben a véleménynyilvánítás szabadságának történelmileg *nem megfelelő* védelmét tükrözi. Hogyan alakult volna a politikai életünk, ha történelmünk kezdetétől fogva nem nyomtuk volna el a munkásmozgalmi aktivistákat, a liberális internacionalistákat az első világháború alatt és után, vagy nem söpörtük volna ki a progresszív gondolkodókat az egyetemekről a McCarthy-korszakban, amelyet csak évtizedek alatt tudtunk helyrehozni. Zacharias Chaffee klasszikus könyvének nagy része olvasható úgy, mint annak a spekulatív nézetének kifejtése, amely szerint a véleménynyilvánítás nagyobb tisztelete az első világháború idején jobb szerződés megkötéséhez vezetett volna a háború után, támogatta volna a Népszövetséget az Egyesült Államokban, és „angol gyermekeket mentett volna meg a német bombáktól 1941-ben”.¹² Mindezt figyelembe véve, bár a véleménynyilvánítás szabadsága szinte abszolút védelmének tana főleg amerikai tudósoktól és jogászoktól származik, ennek az európaival szembeállított amerikai realitásként való feltüntetése túlzásnak tekinthető. A következőkben a szólásszabadság szinte feltétlen védelme lesz az a nézet, amelyet észrevételeimmel támogatok.

I.

A premisszáim a következők: (1.) az állam legitimitása az emberek egyenlőségének és autonómiájának tiszteletétől függ, és (2.) tisztán formális kérdésként tekintve, az állam csak akkor tarthatja tiszteletben az emberek autonómiáját, ha lehetővé teszi, hogy megnyilatkozásaikban kifejezhessék az általuk vallott értékeket – függetlenül attól, hogy melyek ezek az értékek, és tekintet nélkül arra, hogy az így kifejtett tartalom mennyire sért más embereket, vagy mennyiben teszi a kormányzati folyamatokat nehezebben végrehajthatóvá, illetve a kormányzati célokat nehezebben elérhetővé. Más, alapvetőbb célok elérése, mint amilyen az emberek önmegvalósításának elősegítése és méltóságuk tiszteletben tartása, együtt kell járjon egy olyan jogi rendszerrel, amely formálisan tiszteletben tartja az egyének egyenlőségét és autonómiáját.

Az állam által tiszteletben tartandó autonómia tehát a fentiek értelmében bizonyos tekintetben *for-*

mális, nem pedig *tényleges*.¹³ Egy jogi szabálynak az emberek számára általában véve kell az önrendelkezést biztosítania, rendszerint csak olyan mértékben elvonva ezt a jogot, amennyiben azt az intézményi struktúrákban és keretekben való részvételnek a kommunikáción és az adott személy döntéseinek külső mechanizmusai igénylik. Az állam addig nem *várhatja el* következetes módon egy állampolgártól, hogy vesse alá magát a törvényeinek, amíg nem tekinti őt képesnek önálló, például a törvényeknek megfelelő magatartás tanúsítására vonatkozó döntések meghozatalára.¹⁴ A egyén autonómiájának ezen felfogása általában egy igen/nem értéken alapul. A kormányzat szabályozása vagy konzisztens ezzel az elvárt tisztelettel, vagy sem. Az egyén autonómiája nem tekinthető formálisan biztosítottnak, ha a törvény megtagadja tőle nézeteinek szabad kifejezését. A formálisan biztosított önrendelkezés itt használt fogalmának középpontjában a tett és a választás, nem pedig az eredmény vagy a forrás áll. (Korábban ennél messzebb is mentem, és amellett érveltem, hogy az egyének rendelkeznie kell saját magának – azaz saját testének – érték kifejező használatával, de ez olyan értelmezési nehézségeket vet fel, amelyeket itt nem szükséges megvizsgálnunk.) Továbbá az egyén döntési autonómiájának tiszteletben tartására vonatkozó követelmény betartása, e kifejezési jogának biztosítása nem okoz valós, de még potenciális konfliktust sem mások formálisan biztosított önrendelkezési jogával, azaz nem kerül ellentétbe más egyének döntési, illetve testület vagy megnyilatkozásaikat érintő véleménynyilvánítási jogának elismerésével. A jog által tiszteletben tartott, formális autonómia soha nem zárja ki mások formális autonómiájának (vagy éppen formális egyenlőségének) tiszteletben tartását.

Szemben az egyén – a jogi legitimitáció feltétlen követelményének tekintett – formális autonómiájának tiszteletben tartásával, a demokratikus állam központi céljának az emberek *tényleges autonómiájának* támogatását kellene tartani. A *tényleges autonómia* magában foglalja az egyén valós képességeit és lehetőségeit arra, hogy a lehető legjobb, legértelmesebb, önállóan irányított életet élje. Azok a törvények, amelyek elősegítik az egyén *tényleges önrendelkezését* – például erre szolgáló erőforrások biztosításával vagy információk eljuttatásával –, gyakran csökkentik mások *tényleges autonómiáját*. A politikai döntések meghozatalakor az államot kellőképpen befolyásolják, de nem irányítják a *tényleges*

egyenlőség megvalósításának, a jólét maximalizálásának céljai, és számos más elkerülhetetlenül nem semleges kollektív önmeghatározási vagy többségi érték. Az állam által hozott más döntésekkel összehasonlítva ezek a politikai és jogi döntések elkerülhetetlenül előnyben részesítik egyes személyek *tényleges autonómiáját* másokéval szemben.

Véleményem szerint a demokratikus legitimitáció, de a libertáriánus elkötelezettség mindenképpen megköveteli, hogy az emberek *tényleges autonómiájára* és *tényleges egyenlőségére* való törekvés, illetve számos más helyes politikai célkitűzés előmozdítása során a jogrendszernek nem lehet olyan célja és nem használhat fel olyan eszközt, amely nem tartja tiszteletben az emberek formális autonómiáját (vagy formális egyenlőségüket). Ebben a tekintetben a szabad véleménynyilvánítás megfelelő garanciát jelent a legitim politikai célok érdekében hozott kollektív, illetve jogi döntésekkel szemben. A rasszista gyűlöletbeszéd megtestesíti a beszélőnek a világról alkotott, legalábbis pillanatnyilag fennálló vé-

SZÁMOS KÖRÜLTEKINTŐ MEGFIGYELŐ SZÁMÁRA A SZABAD VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS JOGI VÉDELME MINT DEMOKRATIKUS ALAPÉRTÉK INDOKOLHATJA A JOGI KORLÁTOZÁST, LEGALÁBBIS BIZONYOS TÍPUSÚ RASSZISTA GYŰLÖLETBESZÉD ESETÉBEN.

ményét, és ebben a tekintetben kifejezi az általa vallott értékrendet. Természetesen ez a fajta megnyilatkozás nem tartja tiszteletben mások egyenlőségét, illetve méltóságát. Ugyanakkor nem a beszélő, hanem az állam legitimitása forog kockán, amikor a jogrendszer tartalmát értékeljük. A rasszista vagy gyűlöletbeszéd törvények általi szándékos korlátozása sérti a beszélő formális autonómi-

áját, míg az ő beszéde nem korlátozza vagy tagadja senki más formális önrendelkezését, még akkor sem, ha ezek a megnyilatkozások olyan sérelmeket okoznak, amelyek aláássák mások *tényleges autonómiáját*. Éppen ezért a rasszista vagy gyűlöletbeszéd tiltása általában megengedhetetlen – még akkor is, ha igazolhatóan megengedhető bizonyos speciális esetekben, általában intézményesen kötött, korlátozott keretek között, ahol a beszélőnek nincs jogosultsága függetlenül, autonóm módon fellépni, mint például amikor munkavállalóként részben feladja önrendelkezését azért, hogy megfeleljen az ott elvárt magatartásnak, amely összeegyeztethetetlen a rasszista nézetek kifejezésével.

Kétségtelen, hogy a szólásszabadság más, elismert elméleti eltérő következtetésekre juthatnak – illetve másként magyarázhatnak hasonló következtetéseket. A pragmatista mérlegelés hívei valószínűleg inkoherensnek vagy morális megfontolásoktól mentesnek tekintenék a formális autonómia fogalmát, és helyette a *tényleges autonómia* kiterjesztésének

módját keresnek, valószínűleg leginkább egalitáriánus módon, vagy más, hasonlóan szubsztantív célokat próbálnának meg elérni. Tagadhatatlan, hogy a rasszista gyűlöletbeszéd pusztán kinyilvánítása valódi sérelmeket is okozhat, és megvan benne a lehetőség további károk okozására. Ugyanakkor, ahogy arra a későbbiekben is kitérek, azok, akiket az ilyen gyűlöletbeszéd becsmérel és lealacsonyít, mégis jobban járnak, ha törvényesen nem korlátozzák a véleménynyilvánítást. Anélkül, hogy bármilyen közösséget vállalna a rasszistákkal, a pragmatikus mérlegelő a gyűlöletbeszéd jogi korlátozásának kérdésében mindkét lehetséges válasz mellett tudna érvényes érveket felhozni.¹⁵

Ugyancsak figyelemre méltó a szólásszabadság egy ennél is alapvetőbb megközelítése. Egyes kutatók a szólásszabadság garanciáit a demokrácia nélkülözhetetlen elemének tekintik – a célja által meghatározott mértékű védelemmel.¹⁶ Számos körülmény között megfigyelő számára a szabad véleménynyilvánítás jogi védelme mint demokratikus alapérték indokolhatja a jogi korlátozást, legalábbis bizonyos típusú rasszista gyűlöletbeszéd esetében. Az állítás a következő: a rasszista megnyilvánulások szemben állnak a demokratikus alapelvvel – az önkormányzás terén megvalósuló egyenlőséggel –, és ez igazolja a véleménynyilvánítás korlátozását. Például az olyan gyűlöletkeltő beszéd, amely egy bizonyos csoportot alkalmatlannak minősít a kormányzati folyamatban való részvételre, vagy amely egy bizonyos csoport tagjai elleni bűncselekményre bujt fel, elveti a demokrácia alapelveit. A kritika szerint a gyűlöletbeszéd nem a demokratikus diskurzuson *belül* foglal állást, hanem éppen a demokrácia, illetve a demokrácia diskurzusainak kijátszására törekszik, a tényleges vagy kifejezett kizárás eszközeivel. Emiatt – szól az érv – a gyűlöletbeszédet be lehet tiltani.

A múltban számos jogász főbb vonalaiban elfogadta a fenti álláspontot – amellet érvelve, hogy az antidemokratikus megnyilvánulások megtiltása megengedhető. Learned Hand bíró a törvényszegés pártolását vagy az arra való felbujtást a demokratikus változtatás módszereivel összeegyeztethetetlennek tekintette, és így jogosnak tartotta a tiltását.¹⁷ Felix Frankfurter bíró szerint a kommunista megnyilatkozások bármilyen értékskálán alacsonyán helyezkednek el.¹⁸ Valószínű, hogy ezt az alacsony értékelést az indokolja, hogy a kommunisták nem demokratikus eszközökkel kívántak változásokat elérni; ezért megnyilvánulásaik nem tekinthetők politikai beszédnek. Frankfurter bírónak a demokratikus gyakorlathoz alkotott felfogása szerint. Robert Bork hasonló módon tagadta, hogy a törvénysértés támogatása – például a forradalomé, de még a békés pol-

gári engedetlenségé is – „politikai beszédnek” számítana –, az egyetlen kategóriának, amely szerinte védelmet élvezhet.¹⁹ A század közepén Carl Auerbach úgy vélte, az amerikai alkotmány első kiegészítésének alapkövetelménye lehetővé teszi a Kongresszus számára, hogy „kizárja a küzdelemből” és korlátozza véleménynyilvánítási jogát „azoknak a csoportoknak, amelyek ha győzedelmeskednének, megsemmisítenék a demokráciát és bevezetnék a totalitarizmust”.²⁰ Ezek az érvek a rasszista gyűlöletbeszédre is alkalmazhatók, legalábbis abban az esetben, ha az adott megnyilvánulás elveti a demokratikus befogadás alapelvét.

Mások ugyanakkor amellet érvelnek, hogy ez a következtetés nem vonható le a demokráciából, de legalábbis a „mi” (amerikai) demokráciánkból.²¹ Szerintük minden megnyilatkozás, ami a közbeszéd részét képezi, függetlenül attól, mennyire nincs tekintettel másokra, érdemes a védelemre, lehetőség szerint a teljes védelemre. Még ha hangsúlyozzuk is, hogy a szabad véleménynyilvánítás alapja a demokráciában lehető fel, a demokráciáról alkotott „saját” felfogásunknak gyakran mintha az lenne az előfeltétele, hogy az egyén önállóan formálja politikai nézeteit – vagyis a nyilvános eszmecsere jogi korlátozása nélkül alakítsa ki álláspontját. Az egyénnek képesnek kell lennie arra, hogy megvizsgálhasson (hirdethessen vagy hallhasson) akár olyan nézeteket is, amelyek nem egyeztethetők össze a demokráciával, ahhoz, hogy kialakíthassa saját meggyőződéseit – bár a szabad véleménynyilvánítás ilyen erős védelme csak a közügyekkel kapcsolatos, a nyilvános diskurzus részét képező véleményformálásra érvényes.

Ez a nézet mind interpretatív, mind normatív szempontból tagadhatatlan erősségekkel rendelkezik, és segítségével a gyűlöletbeszéd szabályozására vonatkozó ugyanazon következtetésekre juthatunk, mint a formális autonómia általam javasolt érveinek elfogadásával. Ugyanakkor a személyes autonómiára alapozott elmélettel szemben ez a demokráciaelvű megközelítés nem biztosít védelmet a nyilvánosnak nem tekinthető megnyilatkozások számára. (Érdekes módon, bár különféle okok miatt, mind az önrendelkezés, mind a demokratikus nyilvánosság felőli megközelítés nagyrészt vagy teljesen tagadja a „kereskedelmi beszéd” védelmét.) Az előbbi felvetéssel szembeállított elméleti válaszom annak kezdeti előfeltevéséhez kapcsolódik, mely szerint alapvetően azért kell tiszteletben tartanunk a véleménynyilvánítás szabadságát, mert annak védelme elengedhetetlen a demokrácia, pontosabban fogalmazva demokrácia általunk elfogadott felfogása számára. Az általam felvetett kérdés az, hogy *miért* törődünk annyira a demokráciával. Miért a demokrácia

szolgál alapvető kiindulási alapként? (A kérdésem mögötti stratégia arra az elvárára épít, hogy az erre a kérdésre adott bármely értelmes normatív válasz egyszerre vázolja majd fel a demokrácia valós körvonalait, és megmutatja: annak magyarázata, hogy a demokrácia hozzájárulása a jogrendszer legitimitásához milyen *természetű* és *jelentőségű*, olyan előzetes értékítéleteket kíván és tükröz, amelyek túlnyúlnak a politikai rend szerkezetén olyan kérdésekre is, mint amilyen például a nem politikai természetű önkifejezés védelme.)

Az egyik válasz megkísérrelheti elkerülni a normatív kérdést, és pusztán azt mondja – az Egyesült Államokban bizonyosan, de a gyűlöletbeszédet korlátozó európai országokban valószínűleg nem –, hogy nemcsak mélyen elköteleztettek vagyunk a demokrácia mellett, de az általunk elfogadott demokráciafelfogás szinte teljes állampolgári autonómiát kíván meg a nyilvános véleményformálásban. Ez az alapvetően szociológiai válasz ugyanakkor két problémát is nyitva hagy. Először is nem győzi meg a szkeptikust, aki azon csodálkozik, hogy miért kellene elkötelezni magunkat a demokrácia mellett, főleg a *saját* demokráciafelfogásunk mellett, különösen „tekintetbe véve az e nemzet által folytatott politika totális ostobaságát”.²² Másodszor, tekintve, hogy alkalmazunk gyűlöletbeszédet büntető törvényeket – még ha a bíróságok érvénytelenítik is azokat –, úgy látszik, hogy a *mi* demokráciafelfogásunk legalábbis kihívóra talált. Továbbá az is látszik, hogy a többség nézőpontjából demokráciafelfogásunk jobban hasonlít a Frankfurter és Hand bíró által adott leíráshoz, mint ahhoz, amelyet Post és Weinstein professzor ajánl. Lehet, hogy igazuk van, de normatív, nem pedig pusztán szociológiai alapokra lenne szükségük álláspontjuk megvédéséhez.

A kontextuális szociológiai megalapozás helyett szerintem a legjobb válasz, amely a „mi az a demokráciában, ami igazolja az iránta való elkötelezettségünket” normatív kérdésre adható, az az, hogy a demokrácia *az egyetlen* olyan politikai berendezkedés, amely magában foglalja az emberek autonómiája iránti egyenlő tisztelet normatív elvét, amennyiben ez az önrendelkezés csoportszinten jelenik meg és a társadalmi erőforrások jogilag meghatározott elosztásához vezet, a korlátozást és kényszerítést is beleértve ebbe. Vagyis ez az egyetlen olyan kormányzati forma, amely tiszteletben tartja az emberek szabadságát és egyenlőségét a törvényalkotási folyamat során.

De amennyiben a legitimitáció (vagy a jogi kötelezettségek igazolása) megköveteli az emberek autonómiájának tiszteletben tartását, akkor nincs rá okunk, hogy ezt a követelményt csak akkor tartsuk érvé-

nyesnek, amikor az emberek a kollektív ügyeikről döntenek, de akkor nem, amikor saját magukról. Ha ez igaz, akkor az emberek egyenlőségének és autonómiájának fundamentális státusza *egyszerre* kínálja a demokrácia normatív alapját és normatív alapelvek egész sorát, amelyeket a demokratikus törvények nem sérthetnek meg. Ezek az értékek egyaránt megkövetelik a demokráciát és a demokrácia korlátozását. A demokratikus alapoknak ez a logikája nem annyira a szabad véleménynyilvánítást helyezi a demokrácia középpontjába, hanem inkább a demokráciát tekinti a szólásszabadság vagy az egyéni autonómia (és egyenlőség) tiszteletben tartásából fakadó eredménynek. A fentebb vázolt autonómia tiszteletben tartása egyszerre definitív és korlátozó is a szólásszabadság és a demokrácia terjedelmére tekintettel. Ezért inkább áthelyezem a hangsúlyt a szólásszabadság demokratikus alapjáról az egyéni autonómia tiszteletének erre az alapvetőbb előfeltételére, amelyhez a törvényeknek igazodniuk kell, még azoknak is, amelyek az emberek olyan tevékenységét korlátozzák, amelyben szubsztantív autonómiájukat gyakorolják. Ezen az alapon a jogrendnek tiszteletben kell tartania annak az egyénnek az autonómiáját is, aki tagadja a közösség más tagjai önrendelkezési jogának tiszteletben tartását – a törvénynek tiszteletben kell tartania a rasszista szabadságát, hogy kifejezhesse nézeteit.

II.

Az elméleti konstrukció kitűnő. De ha a szólásszabadság egy másféle megközelítése segíthet megelőzni olyan események bekövetkezését, mint a holokauszt, vagy a közelmúltban történt népiirtásokat, mint például a ruandai, vagy pedig egyéb gyilkos rasszista üzemeket, akkor én – mint, felteszem, bárki más jószándékú ember – újravizsgálom azokat az elvi kötelezettségeket, amelyek alapján a rasszista megnyilvánulások jogi korlátozását elleneztek. A természetesen felmerülő kérdés tehát a következő: mi lehetne ehhez elégséges bizonyíték?

Először is, kell lenniük történelmi bizonyítékoknak. De akkor a kérdés a következőképpen alakul át: mely meghatározott történelmi bizonyíték lehet releváns számunkra manapság? Gyakran említik Németország tapasztalatait a nácizmussal kapcsolatban a gyűlöletbeszéd jelenlegi korlátozásának indokolásakor, de az kevésbé világos, hogy ezek a történelmi tények azt bizonyítják, hogy ma szükség van ilyen tilalmakra. A történelmi beszámolók megmutatják, hogy a rasszista gyűlöletbeszéd szembetűnő a népiirtáshoz vezető időszakokban. De ez a bi-

zonyíték nyilvánvalóan nem elégséges. Nem mutatja meg ugyanis, hogy ez a megnyilatkozástípus oksági kapcsolatban áll-e népirtással, vagy pusztán csak tünete annak, esetleg mélyebben ható erők egyenesen hasznos tünete (amennyiben jelzi egy kezelésre váró probléma jelentkezését). És azt sem bizonyítaná, hogy ha ezek oksági összefüggést mutatnak is a vizsgált történelmi korszakban, akkor ugyanazt mutatnák más történelmi kontextusban is – például a modern demokráciákra jellemző körülmények között. Továbbá még ha történetileg oksági kapcsolat állt is fenn, és erre ismét megvan a lehetőség, a rasszista megnyilatkozások számos formát ölthetnek és számos környezetben bukkanhatnak fel. Így tehát a bizonyítéknak, amely rábírhatna bennünket álláspontunk felülvizsgálatára, azt is meg kellene mutatnia, hogy az *adott gyűlöletbeszéd forma*, amelyet a javasolt szabályozás képes lenne hatékonyan megakadályozni, legalábbis hozzájárult valamely ártalmas rasszista tevékenységhez vagy népirtáshoz. Ennek a gyakorlati felvetésnek az alátámasztása – azaz hogy a korlátozás hatékony lehet meghatározott típusú rasszista megnyilvánulásokkal szemben – sokkal nehezebb

lesz, mint a korrelációra vagy akár a pusztán okozatiságra való rámutatás. Esetleg a bizonyítéknak más-képpen kell meggyőzőnek lennie: talán ha igazolható lenne, hogy a beszéd tiltása mögött meghúzódó szimbolika hatékony lehet a rasszizmus elleni küzdelemben. De ezt nehezen jelenthetjük ki teljes bizonyossággal. (Számos ország, amely már megtapasztalta a legszörnyűbb rasszista erőszakot, valójában rendelkezett ilyen tilalmakkal, anélkül, hogy azoknak sikerült volna megakadályozniuk a rasszista vagy népirtáshoz vezető folyamatokat.²³)

Ugyanakkor, még anélkül is, hogy a megfelelő empirikus bizonyíték birtokában lennénk, az okozatiság feltételezése a rasszista gyűlöletbeszéd esetében – legalábbis mint egy hosszabb oksági láncolat egyik szeme – valószínűnek tűnik. A népirtás vagy a kártékony rasszista diszkrimináció minden bizonnyal beállítódást, cselekedeteket is tükröz. Nehéz lenne elhinni, hogyan jelenhetnének meg és terjedhetnének el az ilyen attitűdök, ha nem lennének valamilyen mértékben részei az emberek kommunikációjának, kifejezéseinek. Természetesen az ilyen megnyilvánulás nem a semmiből jön. Anyagi körülmények és társadalmi orientációk, amelyek önmagukban nem azonosíthatók a rasszizmus kifejeződéseivel, nagy valószínűséggel szintén központi szerephez jutnak az oksági láncolatban. Ha ez így van, a kérdés

átalakul: az ártalmas rasszizmus elleni harcban hol található célpontokat a beavatkozás(ok)hoz egy törvényi rendelkezés ebben az oksági láncban?

A veszély komolysága minden bizonnyal igazolja a többszöri beavatkozást, ha azok nagyobb száma növeli is a kedvező végkimenetel valószínűségét. Ugyanakkor a gyűlöletbeszéd szabályozásának igazolása megköveteli, hogy az alábbiakat bizonyítsuk:

(a) A gyűlöletbeszéd a népirtás vagy a terjedő rasszista diszkrimináció idején jelenik meg – egy állítás, amely általában, talán mindig bizonyítható.

(b) Mint oksági kérdés, a gyűlöletbeszéd – vagy szűkebben, az a gyűlöletbeszéd, amelyet a gyűlöletbeszédre vonatkozó korlátozások megtiltanának – hozzájárul ezekhez a veszedelmekhez. Ennek az

állításnak az általánosabb megfogalmazása valószínűleg szintén helyes, míg a meghatározott gyűlöletbeszéd típusra vonatkozó szűkebb állítás jóval spekulatívabb. Erre vonatkozó bizonyítékokat ritkán találunk, és azt gyanítom, ritkán lenne bármely ilyen bizonyíték teljes mértékben meggyőző.

Még ha ez a két pont helyes is, a törvényi korlátozás melletti érvek akkor is megkövetelik ezeknek az

alábbi állításoknak a meggyőző alátámasztását:

(c) A gyűlöletbeszéd törvényi korlátozásai valójában hatékony (ha nem is egyedüli) helyen avatkoznak be az oksági láncolatba. Kevés empirikus bizonyítékot találtam ennek az állításnak az alátámasztására. Az alábbiakban az arra vonatkozó kétségeket fogom megmutatni, hogy ez a bizonyítás egyáltalán kivitelezhető lenne:

(d) A gyűlöletbeszédre vonatkozó ilyen törvényi korlátozások nem csökkentenék más (jogi vagy társadalmi) beavatkozások hatékonyságát vagy valószínűségét, amelyek hatékonyabbnak bizonyulnak a kártékony rasszista tevékenység megelőzésében; vagy legalábbis hogy a gyűlöletbeszéd korlátozásának semmilyen negatív hatása nem lenne nagyobb, mint a belőle származó bármely előny; és

(e) hogy a gyűlöletbeszéd korlátozására vonatkozó rendelkezések bevezetésének nem lesz más olyan „ára” sem – faji hovatarozástól ugyan független, de elképzelhető, hogy a demokrácia és az emberi szabadság mértékétől és természetétől függő –, amely nagyobb, mint a belőle származó nettó haszon, összehasonlítva vagy összekapcsolódva más, a rasszista veszedelmek elleni eszközökkel.

Ennek az öt, lényegileg empirista jellegű felvetésnek a kiértékelése döntő jelentőségű. Az ötödiket egyelőre félreteszem, az első kettőt vitatottak te-

A RASSZISTA VAGY GYŰ-
LÖLETBESZÉD TÖRVÉ-
NYEK ÁLTALI SZÁNDÉ-
KOS KORLÁTOZÁSA SÉR-
TI A BESZÉLŐ FORMÁLIS
AUTONÓMIAJÁT, MÍG
AZ Ő BESZÉDE NEM KOR-
LÁTOZZA VAGY TAGAD-
JA SENKI MÁS FORMÁLIS
ÖNRENDELKEZÉSÉT.

kintem, és a harmadikra, illetve a negyedike koncentrálok.

A harmadik követelmény két kétséges igényt támaszt. El kell fogadnunk, hogy a politikai erők képesek lesznek biztosítani a gyűlöletbeszédre vonatkozó megfelelő tilalmak elfogadását *azokban a helyzetekben*, ahol szükség van tilalmakra, és amelyek okságilag bizonyítható módon a kártékony rasszizmus vagy népirtás megelőzésének hatékony eszközeként szolgálnak. Világos, hogy a modern világ számos országában fogadtak már el ilyen tilalmakat. A lehetőség ugyanakkor fennáll, hogy a tilalmakat olyan helyzetekben fogják elfogadni és alkalmazni, amelyekben nem szükségesek. Ugyanakkor a nemzetközi egyezmények elfogadását indokoló valódi célja pontosan az, hogy hozzájáruljanak az ilyen tilalmak elfogadását kiváltó politikai nyomáshoz, amivel növelik a megfelelő helyzetben történő alkalmazásuk valószínűségét.

Még több problémát vet fel az, hogy ahhoz, hogy a hatékony ponton avatkozzunk be, az elfogadott tilalmaknak a komoly rasszista fenyegetések valószínűségét eredményesen kell csökkenteniük. Ennél is nyilvánvalóbb, hogy ez az eredmény talán szükségessé teszi a tilalmak hatékony kikényszerítését a releváns csoportokkal szemben. Viszont elképzelhető, hogy már a korlátozások pusztá bevezetése is segíthet olyan kulturális közeget teremteni, ahol a rasszista megnyilvánulások, és ami még fontosabb, a rosszindulatú rasszista üzelmekek elfogadhatatlanok. A kérdést, hogy kívánatos-e a tilalmak betartatása, az is bonyolultabbá teszi, hogy nem világos, milyen szinten van értelme a közösség elfogadhatatlan rasszista irányba történő elmozdulásának megakadályozásáról beszélni, vagy hogy a tilalmak betartatása vezethet-e a kulturális folyamatok visszafordításához. A tilalmak aktív végrehajtása (a megfelelő jelenségekkel szemben) csak akkor valószínű, ha a rasszista csoportok még nem intézményesültek túlságosan. Amikor a nácik hatalomra jutottak, vagy Ruandában a népirtást közvetlenül megelőző évben az ilyen tilalmak betartatásának nem sok esélye volt. A releváns időszakban a törvények végrehajtását vagy megakadályozták, és az visszaütne a végrehajtókra és a velük szemben ellenséges, az „elnyomott” rasszistákkal szemben pedig támogató hangulatot keltene, vagy pedig, ahogy arra majd később visszatérünk, olyanok „hazafiatlan” vagy „rasszista” megnyilvánulásai ellen alkalmaznák, akik a leginkább védelemre szorulnának – mint például zsidók vagy tuszik ellen, az Egyesült Államokban pedig afroamerikaiak, Franciaországban algériaiak ellen.

Így tehát azoknak, akik a gyűlöletbeszéd tilalmát támogatják, abban kell reménykedniük, hogy a ti-

lalmak alkalmazása értelmes és hatékony lesz már a probléma egy meglehetősen korai szakaszában is. A pesszimizmus ezzel a spekulatív várakozással szemben igazolhatóan tűnik. Mindjárt ott vannak például a törvény végrehajtásának hatékonyságára vonatkozó kételyek. Ugyanakkor ennél is fontosabb annak valószínűsége, hogy már ezen a ponton is a beszéd, amely jelentősen hozzájárul a rasszizmus kialakulásához és fenntartásához, kifinomult, köznap és a legtöbb ember számára látszólag ártalmatlan, de legalábbis „nem különösebben” bántó lesz. Az ilyen típusú megnyilvánulások valószínűleg átcsúsznának a törvényi szabályozás szűrőjén, és ráadásul a rájuk vonatkozó tilalmak hathatós betartatása még kevésbé valószínű. Ezért még ha el is fogadjuk, hogy a gyűlöletbeszéd jelentősen hozzájárul a rosszindulatú, ártalmas rasszizmushoz és a népirtásokhoz, a feltevésem az, hogy egy korábbi szakaszban a jogi szabályozás és tiltás nem fogja lefedni vagy nem tudja szankcionálni az ilyen megnyilvánulások leginkább releváns eseteit, és egy későbbi szakaszban ezek a korlátozások és tilalmak már nem tarthatók be. A tiltás kontraproduktív lesz, mivel mártírt csinál a rasszistákból, vagy egyszerűen nem a megfelelő célpontok ellen irányulna.

Még ha indokolt is kételkedni a gyűlöletbeszéd eluralkodását megakadályozni szándékozó jogi szabályozás és tiltás hatékonyságában, a legnagyobb rossztól való félelem (csakúgy, mint a jogosan tiltás alá eső megnyilatkozások kártékonyasága) arra utal, hogy a hiba az elővigyázatosság oldalán keresendő. Itt válik fontossá a fenti elemzésben említett negyedik pont a gyűlöletbeszéd tilalmához kapcsolódó hatásokról. Az óvatosságot gyakran említik a gyűlöletbeszéd tilalmának indokaként. Ez az indok ugyanakkor döntően két további valós, gyakorlati lehetőség elvetésétől függ: hogy (a) a tilalmak maguk is hozzájárulnak a társadalom rasszista természetéhez, és (b) a gyűlöletbeszéd tilalmának bevezetése a rasszista és fajirtó kultúra vagy politika elleni egyéb, hatékonyabb beavatkozásokat kevésbé valószínűvé vagy kevésbé eredményessé teszi. Természetesen ezzel ellentétes empirikus eredmények is lehetségesek. A gyűlöletbeszéd tilalmának támogatása és bevezetése, valamint a végrehajtás érdekében kifejtett nyomás képes lehet megerősíteni egy antirasszista politikát, amely aztán nagyobb valószínűséggel lesz eredményes talán még jelentősebb beavatkozások végrehajtásában is. Ez az eshetőség ugyanakkor a legjobb esetben is kétségbe vonható. Ugyanis ha az első lehetőség valósnak bizonyul, akkor a gyűlöletbeszéd tilalmának bevezetése hozzájárulhat azokhoz a veszedelmekhez, amelyeket az adott országnak meg kell próbálnia megelőzni. Azaz a „go-

nosz” beszéd hivatalos, törvényi úton történő elfojtása maga is eredményezheti azt a veszélyt, amely az elfojtás indoka volt.

E gyakorlati lehetőségek nyújtotta alternatívák mellett a vita nem a véleménynyilvánítás szabadságát idealisztikusan, de nem elég körültekintően védő „liberálisok” és a rasszizmus legrosszabb formáinak szenvedélyes ellenzői között zajlik. A gyakorlati vita inkább a rasszizmus elleni leghatékonyabb stratégiákra vonatkozó különböző gyakorlati előrejelzések körül zajlik. Az arra vonatkozó bizonyítéknak, hogy melyik forgatókönyv a legvalószínűbb, örülünk kellene. Talán létezik is ez a bizonyíték, bár én nem tudok olyanról, amelynél egy adott következtetés megbízhatósága garantált. Így a harmadik rész olyan megfontolásokat tartalmaz, amelyek azt a gyakorlati hipotézist támogatják, amely szerint a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozó rendelkezések csak tovább súlyosbítják a rasszista üzemeket. Végezetül ha nem is sikerül elhessegetni a problémát övező összes kételyt, megkísérlem felmérni, melyik irányzat támogatását érdemes megkockáztatnunk.

Mielőtt belemerülnénk ennek megvitatásába, ismertetek egy példát arra, hogy a tiltás súlyosbító hatására vonatkozó feltevésre egy bírósági döntés hivatkozott. Az Egyesült Államokban a negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején üldözték a Kommunista Párt vezetőit olyasmért, amit jóindulattal tanításnak vagy pedig tanításhoz kapcsolódó összebeszélésnek lehet tekinteni. Ezek a proletárdiktatúra erőszakos eszközökkel történő megvalósításának szükségességét és helyességét hirdették (bár semmilyen erre vonatkozó bizonyíték nem állt rendelkezésre, némely bíró ennél rosszhiszeműbb értelmezést adott). Amikor az elítélésüket a Legfelső Bíróság a Dennis kontra Egyesült Államok ügyben fenntartotta, Douglas bíró különvéleményében kifejezetten hangsúlyozta: „Világszinten a kommunizmust nem tekintik mumusnak; de mint ebben az országban tevékenykedő politikai párt, kétségtelesen az. A kommunizmust olyan kíméletlenül kipelengézték ebben az országban, hogy mint politikai erő teljesen megrokkant. A *szólásszabadság* megsemmisítette mint hatékony politikai pártot.”²⁴ (A szerző kiemelése.)

Douglas véleményében alapvetően a „kivételesség-tudat” mint a kommunizmusra adott amerikai válasz fogalmazódik meg. Ez az állítás önmagában is kettős: egyrészt azt jelenti, hogy az amerikai válasz a szólásszabadságra támaszkodott, másrészt hogy ez hatékonyabb volt, mint a világ más részein megkísérelt válaszok. Sajnálatos módon Douglas történelmi felvetése és az oksági viszony feltételezése kétséges, vagy pedig túlságosan leegyszerűsítő.

Mindazonáltal Douglas egy olyan szemlélet logikáját szemlélteti, amelyben a szólásszabadság előnyben részesítése kínálja a legjobb választ arra a komoly veszedelemre, amelyhez valószínűleg hozzájárulnak a kifogásolt megnyilatkozások is. Douglas érvében, amely szerint a veszedelmes nézeteket is tartalmazó véleményeket is engedni kell, nincs semmi közömbösségre vagy netán eltérésre való utalás ezekkel a vitatott nézetekkel kapcsolatban. A tolerancia ugyanezen hiánya még nyilvánvalóbb a rasszista gyűlölettel kapcsolatban. Az adott megnyilatkozás – akár a Dennis-ügy, akár a gyűlöletbeszéd kontextusában – jogi engedélyezésében semmi nem utal arra, hogy az abban kifejtett nézetek ne jelentenének komoly fenyegetést egy elfogadható világ léteére nézve. Ehelyett a *gyakorlati* állítás az, hogy emberek szörnyű, rémisztő nézeteinek kifejezési lehetősége kevésbé veszélyes, mint az, ha megkíséreljük jogilag szankcionálni véleménynyilvánítási szabadságukat.

III.

Végezetül vizsgáljuk meg azokat az érveket, amelyek szerint a gyűlöletbeszéd tilalma visszafelé sülnet el. A hipotézisem két szembenálló felvetést fogalmaz meg. Először is mint gyakorlati kérdéssel kapcsolatban az a gyanúm, hogy a tiltások nem lesznek képesek hatékonyan csökkenteni a szörnyű következmények esélyét. Ezt a kérdést feljebb már érintettük. A második szintén gyakorlati kérdés, amelylyel kapcsolatban az a gyanúm, hogy a gyűlöletbeszéd tilalma csak súlyosbítani fogja a problémát és növelni fogja a borzalmas következmények esélyét. Alább megvizsgálom hat egymáshoz kapcsolódó érvet, amelyek a fenti hipotézist támogatják.

Elsőként a gyűlöletbeszédre vonatkozó tiltások a rasszista nézetekre adott válaszok és az azokra vonatkozó kritika létfontosságú feladatától vonhatják el az energiát és tompíthatják annak éberségét. A tilalmak, amennyiben kivonják a rasszista megnyilatkozásokat a nyilvános diskurzusból, olyan veszélyt jelentenek, amelyre John Stuart Mill figyelmeztetett. Ha az embereknek nem lenne lehetőségük a félrevezető nézetek megválaszolására és megcáfolására, az igazságot a steril dogmává válás veszélye fenyegetné, amitől véglegesen hatástalanná válna, mivel így a társadalom elvesztené a megkérdőjelezett igazság igazolásának és megvilágításának képességét.²⁵ Talán ez az érv – annak igénye, hogy a közösségben jelen lévő bármely ártalmas elméletet nyilvánosan kell kifejteni és azután meggyőző módon elvetni – volt a tanulság, amely Douglas bírónak

a kommunizmus egyesült államokbeli diszkurzív vereségéről szóló érveléséből következik.

Itt alkalom nyílik megismételni azt az érvt, mely szerint bár az emberi jogok – beleértve bárkinnek a jogát arra, hogy szabadon kifejezhesse nézeteit, bármilyen sértők is legyenek azok – megkövetelik a gyűlöletbeszéd tilalmának elvetését, de az ebből következő jogi tolerancia nem jelent egyet a veszedelmes nézetekkel kapcsolatos közömbösséggel vagy semlegességgel. A semlegesség vagy a *társadalmi* tolerancia épp az ellenkezője annak, amire a társadalomnak szüksége van. Bármely szabad eszmecserében – vagy egy nyílt vitában, ahol a megnyilatkozások „vehemens, gúnyosak, és néha kellemetlenül éles” támadásokkal járnak²⁶ – a vitában részt vevő felek (vagy a politikai ellenfelek) mindegyikének el kell köteleznie magát a többiek szabad véleménynyilvánításának lehetősége mellett. De ettől még a másik válasza lehet a következő: „nem, a te nézeted teljesen elfogadhatatlan, és a számomra adott jogi lehetőségek között mindent el fogok követni, hogy megakadályozzam a megvalósítását”. A konzervatív ellenvetésekkel szemben az embereknek *törekedniük kell a politikai korrektségre*, mint ahogy minden egyéb fajta korrektségre is. Természetesen a kérdés, hogy mi a megfelelő reakció a másokról rosszindulatú véleményt megfogalmazó megnyilvánulásokra, túlságosan terjedelmes téma ahhoz, hogy itt vitassuk meg, de meg kell jegyezmem, hogy én magam nem igen javasolnék megtorló válaszokat vagy jogfosztást. Ugyanakkor amennyire csak képesek, az embereknek elutasítaniuk, nem pedig tolerálniuk kell a gyűlölködő véleményeket, szándékokat és törekvéseket. Az egyének kifejezetten el kell ítélnie a rasszista megnyilatkozásokat, és hasonlóan kell viszonyulnia az ezeket hirdető emberekhez is.

Gyakorlati hipotézisként tehát felteszem, hogy a rasszista nézetekkel szembeni aktívabb (és így hatékonyabb) ellenállás a rasszista megnyilatkozásokat nem toleráló társadalmi gyakorlatból, nem pedig az ezeket tiltó törvényi szabályozásokból ered. A hatalmi pozícióban levő emberek elveszítik – és el is kell veszíteniük – a befolyásukat és tekintélyüket, gyakorta még a betöltött pozícióikat is, ha nyilvánosan vagy nyilvánosságra kerülő magánvéleményként hangot adnak rasszista nézeteiknek. A társadalom számára szükséges – és erre láthatóan képes is –, hogy fenn tudja tartani azokat az erős társadalmi normákat, amelyekre hivatkozva szembehelyezkedhet a rasszista nézetekkel. Ugyanakkor attól tartok, az ilyen társadalmi gyakorlatokat meggyengítene, sőt talán ki is szorítaná a rasszista véleménynyilvánítást tiltó törvények. A büntetőjogi eljárások nem a megfelelő problémákra összpontosítanak –

hanem a jogi kritériumokra, a jogi határok meghúzására, inkább az ezen esetek, mint más cselekmények üldözésére. Egy minimálisan tisztességes társadalomban, amelyben a gyűlöletbeszéd jogi lehetőségét nem tiltják, a gyűlölet ilyen típusú megnyilvánulásai a rasszista nézetekkel szembenállók szembenállásuk magyarázatára és igazolására készítetik. Ez a fajta kifejezés adhatja a legerősebb védelmet a rasszista közkultúra és politika megerősödése ellen. Ezzel szemben a rasszista vélemények elnyomása lehetőséget és teret enged a rasszistáknak, hogy áldozati szerepben tűnjenek fel, és ez az egyéni szabadságot védelmezők közül is többeket arra készítet, hogy tiltakozzanak a szabadságjogok megsértése ellen, jelentős energiát vonva el a rasszista nézeteket elítélők csoportjától.

A második kérdés szorosan kapcsolódik ehhez. A szólásszabadság korlátozása azzal, hogy a rasszizmust (nagy részét) illegálisba kényszeríti, valószínűleg elrejtí a probléma valódi méreteit és helyét, illetve emberi és társadalmi hordozóit, ezzel csökkentve mind a probléma érzékelhetőségét, mind az azzal szembeni fellépés hatékonyságát. Saját tapasztalataim szerint azok között, akik nagy valószínűséggel válnak gyűlöletbeszéd célpontjaivá, de akik továbbra is a szólásszabadság hívei, a leggyakrabban az „ellenség ismeretével” igazolják álláspontjukat. A rasszista beállítottságúak létezésének, nézeteinek és, ami még ennél is fontosabb, személyének ismerete növeli a rasszista megnyilatkozásokkal támadottak önvédelmi lehetőségeit, és lehetővé teszi, hogy meggyőző retorikai, stratégiai, politikai és jogi válaszokkal szolgáljanak.

A harmadik érv, hogy a rasszista megnyilatkozások tilalma növelheti (vagy megteremtheti) a rasszista egyének vagy csoportosulások elnyomottságérzetét, és ezzel növekedhet haragjuk és tettelegességre való készítetésük. Tényleges gyakorlati kérdés, hogy a rasszista megnyilatkozások tilalma nagyobb mértékben járul-e hozzá a megelőzéshez, mint a rasszista attitűdök erősödéséhez. Itt most csak spekulációkba bocsátkozhatok, de véleményem szerint az okok mélyebben találhatóak, és a tilalmak önmagukban nem sokat számítanak. Ha ez a feltételezés helyes, a gyűlöletbeszéd tilalmának elsődleges és azonnali következménye egyszerűen az emberek rasszista nézeteinek elnyomása (vagy az elnyomásukra tett kísérlet). Az elnyomás elsődleges és tevéleges következménye az elnyomott véleményt képviselők dühe és elidegenedése. Úgy fognak tekinteni a többségre (vagyis azokra, akik támogatják az ilyen törvényi szabályozást) és a jogrendszerre, mint amely kifejezetten tagadja alapjogaikat, vagyis azt, hogy kifejezhessék őszinte véleményüket a nyilvánosság szférájá-

ban (vagy abban a közegben, amelyre az adott törvény éppen vonatkozik), miközben mindenki más rendelkezik ezzel a lehetőséggel. Ezért ezen túl, vonhatják le a következtetést, nem tartoznak engedelmeskedni ennek a jogszabálynak (vagy legitimnek tekinteni azt). Azaz a tiltás valószínűsíthetően elősegíti nézeteik terjedését és üldözöttként való önértésüket, akikkel igazságtalanul bánik az a jogrendszer, amely éppen azokat óvja még a szélről is, akiket ők megbélyegeznek. Ilyen körülmények között azok, akiknek a megnyilatkozásai a tiltások értelmében törvénysértőnek bizonyulnak, egyre inkább igazolva érzik, hogy bármilyen eszközt – beleértve az erőszakos vagy törvénytelen eszközöket is – felhasználhatnak annak érdekében, hogy érvényt szerezzenek az általuk vallott értékeknek. Hozzávetőlegesen ez a lényege Thomas Emerson negyedik, gyakran figyelmen kívül hagyott, a szabad véleménynyilvánítást támogató érvének.²⁷ A szólásszabadság szerinte segít a stabilitás és a változás közötti egyensúly megteremtésében, amely csökkenti az ilyen harag felgyülemelését, mert különben amikor az szinte elkerülhetetlenül *végül mégis* kifejezést nyer, irracionális erőszakban fog kifejeződni. A feltételezés az, hogy a gyűlöletbeszéd tilalma rövid távon ugyan csökkenti a tiltott nézetek megjelenésének számát, de növeli annak valószínűségét, hogy ezek a nézetek időről időre heves erőszakkitörések formájában kerüljenek felszínre.

A negyedik érv szerint bármely érték *kifejezésének* tiltása, még a legsértőbbeké, legbántóbbaké is, mint amelyek tagadják a demokratikus értékeket vagy pedig erőszakos, törvénytelen cselekedetekre szólítanak fel – legalábbis a verbális válaszokat lehetővé tevő kontextusokban – valószínűleg gyengíti a demokratikus kultúra olyan önértelmezését, amely szerint a konfliktusokat politikai, nem pedig erőszakos úton kell rendezni. Ez az önértelmezés, ahogy arra korábban utaltam, segít abban (bár a lehetőséget teljesen nem szünteti meg), hogy a rasszizmus ne nyílt erőszakban nyilvánuljon meg. Lényegében ez Ralf Dahrendorf víziója, aki szerint a demokrácia eszméje nem annak a naiv célnak a megtestesülése, hogy szüntessük meg a konfliktusok lehetőségét, hanem hogy a társadalom elkerülhetetlen és valós konfliktusait az erőszak mezejéről a politikára helyezzük át.²⁸

Az ötödik argumentum szerint a gyűlöletbeszéd tilalmának törvénybe iktatása és annak végrehajtása azzal a veszéllyel jár, hogy politikai energiát szív el az egyéb, a rasszizmus mélyebben meghúzódó okaira bizonyíthatóan jelentősebb és értelmesebb vála-

szokat adó politikai programoktól. Gyakran a rasszizmus táplálói maguk is megtapasztalták a társadalmi vagy anyagi diszkriminációt (vagy megfosztottságot) – és gyakran rossz anyagi helyzetüket is a becsmérlő rasszista megnyilvánulások igazolásának tekintik. Az ilyen anyagi körülmények megváltoztatása ezért döntő fontosságú. Bár a rasszizmus okainak mindenre kiterjedő vizsgálata messze túlmutat ennek az írásnak (és a szerző kompetenciáinak) a keretein, a társadalmi és anyagi körülmények, azokat is beleértve, amelyek a gazdasági és társadalmi marginalizáltság érzetét keltik, a rasszista érzelmek virágzásának lehetséges közegét alkotják. Ezeknek a körülményeknek a megváltoztatása egy olyan társadalmi közeg megteremtésével, amelyben elháríthatók a rasszista beállítódás okozta veszélyek, képes lehet jelentősen csökkenteni a rasszista erőszak kitörésének valószínűségét, ugyanúgy, ahogy a rasszista gyűlölet elterjedtségét is. Attól, hogy a gyűlöletbeszéd sikeres elfojtásának kilátásai nem túl jók, sőt, esetleg még tovább is súlyosbíthatja a problémát, annak megvan a valós esélye, hogy csökkentsük (ha megszüntetni nem is tudjuk) mélyebben meghúzódó okait. Ez a feladat a politikai erőforrások bevonását igényli.

A cenzúrát ellenző feministák hasonló érvet vetettek fel a pornográfia szabályozásával kapcsolatban. Bár a pornográfiával kapcsolatos alapvető nézeteik igen eltérők, a cenzúraellenes feministák egyetértettek abban, hogy a létező társadalmi rend működése számos területen elnyomta a nőket, és a pornográfia elfojtásának

stratégiája politikai energiáik elhibázott irányú felhasználása volt.²⁹ Az első pontban megfogalmazottak értelmében a rasszizmus ellen a közbeszédben folytatott harc ehhez hasonlóan a rasszizmusra adott értelmes politikai válaszok közé tartozik, de ugyanilyen azoknak a társadalmi körülményeknek a megváltoztatása is, amelyek azoknak a csoportoknak az elidegenedését okozzák, amelyek körében elterjedt a rasszizmus. Ugyanilyen fontosak azok a politikai erőfeszítések is, amelyek a rasszista támadások tipikus alanyainak kulturális és gazdasági integrációját célozzák. Az oktatásban és a munkahelyeken alkalmazott, a gyűlöletbeszédet tiltó törvények megalkotása és hatékony végrehajtása, csakúgy, mint a rasszista támadások tipikus alanyainak előnyben részesítése segíthet megváltoztatni azokat az anyagi feltételeket, amelyek a rasszista fenyegetés okozói. A cél azoknak az anyagi feltételeknek a megváltoztatása, amelyek a rasszista gyűlöletet tükrözik, táplálják és fenntartják.

A JOGRENDNEK TISZTELETBEN KELL TARTANIA ANNAK AZ EGYÉNNEK AZ AUTONÓMIÁJÁT IS, AKI TAGADJA A KÖZÖSSÉG MÁS TAGJAI ÖNRENDELKEZÉSI JOGÁNAK TISZTELETBEN TARTÁSÁT

Példaként a rosszul felhasznált energiákra olyan vállalati vezetőket vizsgáltam, akik nagylelkűnek mutatkoztak a gyűlöletbeszéd elnyomásának támogatásával kapcsolatban (ami ugyanakkor nem feltétlenül vezet jó munkahelyi légkörhöz is). Ez alapján olyan gondos embereknek tűnnek, akik mint egyének elutasítják a rasszizmust (legalábbis remélem, hogy így van). Ugyanezek a vezetők viszont gyakran ellenzik azokat a polgárjogi rendelkezéseket, amelyek arra köteleznék a cégeiket, hogy vállalják a felelősséget a kisebbségek hiányáért a dolgozói gárdában vagy a felvételnél érvényesülő diszkrimináció miatt. Nehéz elkerülni azt a nézetet, amely szerint az ilyen rendelkezések látszateredményeket hoznak, és az érintett cégek számára olcsó megoldást jelentenek a rasszizmust és faji alárendelést kiváltó, a háttérben húzódó társadalmi körülményeket megszüntető valódi anyagi áldozatokkal járó erőfeszítések helyett.³⁰

Végezetül, még a gyűlöletbeszéd szűken definiált fogalma is tartalmaz olyan alkotóelemet, amelyet nehéz körülhatárolni. Ezzel kapcsolatban két probléma merül fel. Először is, ezekkel a törvényekkel valószínűleg visszaélhetnek a hatalmon lévők, akik számára gyakorta adódhat lehetőség, hogy ellenfeleik megnyilatkozásait vagy politikáját a gyűlöletbeszédhez hasonlítsák, vagy akár azonosítsák azazal. Képzeljünk el néhány lehetséges vádat: a munkáspárti agitátorok osztálygyűlöletet és esetleg ahhoz kapcsolódó erőszakot hirdetnek; a leszbikusok a férfiak elleni gyűlöletet szítanak; a fekete nacionalisták rasszista támadásokat intéznek a fehérek ellen, az algériaiak a franciákat sértegetik... Nadine Strossen szerint a gyűlöletbeszédet vagy más becsületsértő megnyilatkozásokat tiltó törvények használata tipikusan leginkább a domináns csoportok védelmét szolgálja, és a kisebbségi csoportokat bünteti vagy az ő megnyilatkozásait nyomja el, még akkor is, ha eredetileg kisebbségi csoportok védelmére íszánták is őket.³¹ Az etiópiai kisebbségeket például az érvényben lévő gyűlöletbeszédet tiltó törvények alapján amiatt büntették, mert kritizálták Etiópia uralkodó etnikai csoportját.³² Azaz a gyűlöletbeszédet tiltó rendelkezéseket folyamatosan arra használták, hogy megbüntessék az uralkodó többségi csoportot kritizáló, elnyomott kisebbségi csoportok aktivistáit.

A másik probléma ezeknek az elképzeléseknek az alkalmazásában és igazolásában rejlő csapdákkal kapcsolatos, amennyiben azok az eredeti céljuktól eltérő hatásokat eredményezhetnek. Minden olyan alapelvet, amely gyűlöletet kifejező megnyilatkozásokra vonatkozó tilalmakat tesz lehetővé, nehéz korlátok közé szorítani. A más típusú rosszindulatú

problémákkal kapcsolatos „káros” megnyilatkozások elfojtása hasonló eredményekhez vezet. A gyűlöletbeszéd szankcionálását célzó kevés törvény esetében nem lehetne igazolni azt, hogy valódi veszélyek elhárítására alkották. De a véleménynyilvánítást korlátozó törvény legtöbbjét csak marginális helyzetben lévő egyénekre vagy csoportokra alkalmazzák – a kívülállókra vagy különvéleményen lévőkre, akiknek épp a szólásszabadság elsődleges kedvezményezettjének kellene lenniük.³³ A szólásszabadságot fenyegető egyik valódi veszély, hogy a gyűlöletbeszédre vonatkozó tilalmak, amelyeket az ilyen típusú beszéd okozta súlyos károkkal igazolnak, valószínűleg más károk miatti korlátozásokat is igazolni fognak, amelyek viszont a hatalmon kívül rekedtek további alárendelődését okozzák.

Még ha nincs is arra semmilyen bizonyosság, hogy a tilalmak előnyös hatásokkal járnak, az óvatosság elve látszólag igazolja a gyűlöletbeszéd tiltását. Ugyanakkor ha a felsorolt hat érv helyesnek minősül, akkor ez rossz következtetésnek bizonyul. Ehelyett tehát, amennyiben az érvek helyesek, az óvatosság alapján el kell fogadjuk némely valódi kár szükségességét abból a valós félelemből kiindulva, hogy a tilalmak végeredményben kontraproduktívak lesznek, és csak még rosszabb eredményekhez vezetnek. Ez a hat érv a következő volt: (1) a gyűlöletbeszéd engedélyezése és vitában való legyőzése az egyetlen lehetséges út a rasszista gyűlölet fenyegetésének megértéséhez; (2) a gyűlöletbeszéd illegaltásba kényszerítése elhomályosítja annak a problémának a valódi méreteit és gyökerét, amelyre a társadalomnak reagálnia kell; (3) a gyűlöletbeszéd elfojtása valószínűleg növeli a rasszisták üldözöttség-képzetét és az arra való hajlandóságukat, hogy nézeteiknek erőszakos módon adjanak hangot; (4) az elfojtás gyengíti azt az önértelmezést, amely szerint a demokrácia nem a konfliktusok elfojtáson keresztül történő megszüntetését – amit Jackson bíró a temető egyetértésének nevezett³⁴ –, hanem a konfliktusoknak a nyílt erőszak felől a politika mezejére való terelését jelenti; (5) a gyűlöletbeszéd törvényi tiltása és a rá vonatkozó szabályok szigorítása nagy valószínűséggel jelentős energiákat von el a hatékonyabb és értelmesebb programoktól, főleg azoktól, amelyek a rasszizmus melegágyának számító társadalmi körülmények megváltoztatását célozzák; (6) a tiltásokat igazoló alapelvekkel és a gyűlöletbeszédet korlátozó speciális törvényekkel való visszaélés szintén valószínűsíthető, ami az eredeti céloktól való eltérést, sőt, a rasszista gyűlölet áldozatai és más marginalizált csoportok szükségleteivel ellentétes hatásokat eredményezhet (beleértve a rasszista támadások áldozatainak bebörtönzését, ami-

ért felemelték szavukat az őket ért atrocitásokkal szemben).

*

Attól tartok tehát, hogy a rasszista gyűlölet büntetése, még a nem elég szigorúan definiált népirtásra buzdító beszéd is, maga is tragikus következményekkel járhat. Például ahogy én értelmezem a tényeket, a Nemzetközi Büntető Törvényszék a ruandai rádióadók ügyében hozott ítélete – amely megállapította, hogy műsoraikban beszéden alapuló népirtást valósítottak meg, mégpedig olyan módon, hogy azzal gyakorlatilag egy fegyveres csoport vezetését látták el, alárendeltjeik számára meghatározva, éppen kit kell lelőni – teljesen jogos ítélet volt, és az Egyesült Államok szólásszabadságra vonatkozó, a szándékos, nyilvánvaló és közvetlen veszélyt megkívánó tesztje alapján is az lett volna.³⁵ Az amerikai alkotmány első kiegészítése nem védi annak a személynek a véleménynyilvánítási szabadságát, aki bűncselekmény elkövetése céljából szólal meg.³⁶ Az, aki utasításokat ad fegyvereseinek, jogosan lesz vétkes azokban a gyilkosságokban, amelyeket ez alapján követnek el. Ugyanakkor a ruandai lapkiadó, Hassan Ngeze elítélése népirtásért, aki időről időre rasszista kirohanásokat publikált csoportjának hagyományos elnyomói ellen, miközben egy történelmileg alárendelt népcsoport védelmében szólalt fel olyan körülmények között, amikor a hagyományosan alárendelt csoportot az elnyomók nyilvánvalóan fegyveres fenyegetés alatt tartották, és aki nézeteit jóval a népirtások megindulása előtt publikálta, vitathatónak tekinthető precedenst teremt.³⁷

Ahogy én látom, ha az elnyomás és a társadalmi erőszak ciklikusságát meg akarjuk törni, akkor a társadalom számára mindennél fontosabb a szabad véleménynyilvánítás kultúrájának megteremtése; egy olyan közeg kialakítása, ahol minden nézetet nyíltan közzé lehet tenni és meg lehet vitatni. A rasszista beszédre vonatkozó tilalmak nem lettek volna képesek megakadályozni a ruandai vagy a máshol megtörtént népirtásokat. De a Nemzetközi Büntető Törvényszék azon ítéletéből származó precedens pusztán a létét, melynek alapján a fent említett kiadót bebörtönözték, a civil társadalom és a demokrácia hasonló fejlettségi szintjén levő afrikai országokban uralmon levő csoportok valószínűleg arra használják majd fel – illetve ahogy arról informálisan értesültem, már fel is használták –, hogy elfojthassák a velük szemben álló csoportok tiltakozásának hangját. Ezt a precedenst úgy is használhatják (vagy pontosabban szólva: visszaélhetnek vele), hogy erre hi-

vatkozva a hatalmon lévőkre vonatkozó megnyilatkozásokat „tiszteletlenségként” vagy „helytelenként” torolják meg. Az ilyen precedensnek a sajtószabadságon keresztül érvényesülő hatása egy nemzetre óriási jelentőséggel bírhat. A szabad sajtó ebből következő hiánya nagyban hozzá fog járulni a fennálló kormányzaton belüli korrupció erősödéséhez, és annak valószínűségéhez, hogy a hatalmon lévők leváltását kizárólag erőszakos eszközökkel lehet elérni. Ha félelmeim megalapozottnak bizonyulnak, a Nemzetközi Törvényszék aligha adhatott volna hálátlanabb ajándékot Afrikának.

Felteszem, hogy a legfőbb gyakorlati érvelem annak a hipotézisnek a kétségbe vonása, hogy az olyan kontextusban elhangzó rasszista megnyilatkozások esetében, amelyek népirtáshoz vezethetnek, a törvényi tilalom alkalmas lenne ilyen események megelőzésére. Azok a gyakorlati feltevések, amelyek alapján szembehelyezkedem a fenti hipotézissel, a következők: (1) A véleménynyilvánításra vonatkozó tilalmak hatástalanok. A körülmények, amelyek között a népirtás megjelenik, pontosan azok, amelyek között a gyűlöletbeszéd tiltó törvényeket nem hajtják végre, és az ilyen körülmények kialakulását nem gátolják meg a gyűlöletbeszéd megfékezésére tett korábbi intézkedések. Túlságosan sok elvakult véleménynyilvánítás és szélsőséges gyakorlat fog átcsúszni a törvényi szűrőn, a szólásszabadságot korlátozó bármilyen rendelkezést is hozzanak. (2) A gyűlöletbeszéd szabályozása maga is aktívan hozzájárulhat a rasszista, népirtó közkultúra vagy politika megerősödéséhez. (3) Az ilyen közkultúra vagy politika megerősödését gátló stratégia egyik kulcsfontosságú (bár nem egyetlen) eleme a szólásszabadság erőteljesebb védelmének lehetővé tétele.

Végkövetkeztetésemben szeretném jelezni, tudatában vagyok annak a ténynek, hogy a gyűlöletbeszéd valódi károkat és sok valódi sérelmet okoz. Bár elvettem ezt a következtetést, ezek a sérelmek érvényes módon igazolhatnák a gyűlöletbeszéd elnyomását, még akkor is, ha az elfojtás nem lenne bölcs válasz a rasszizmus legrosszindulatúbb formáira. Ezen írás két okból sem tér ki az ezekre a sérelmekre alapozott, a gyűlöletbeszéd tiltó rendelkezések melletti érvekre. Először is, az amerikai kivételességtudatot, a véleménynyilvánítás, főleg a gyűlöletbeszéd nagyobb védelmét magyarázó kommentárok nagy része említi Európa XX. századi közvetlen tapasztalatait a fasizmussal és a holokauszttal kapcsolatban. Ezért ebben az írásban szándékomban állt megcáfolni azt a feltevést, hogy némely országnak olyan indokai vannak a gyűlöletbeszéd korlátozására, amelyek eltérnek az Egyesült Államokra érvényes indokoktól. Ennek megfelelően amellet kellett ér-

velnem, hogy a történelmi tapasztalat, akár magyarázza, akár nem, semmiképp nem igazolja a szólás-szabadság jelentősen eltérő európai értékelését. Ebben a tekintetben azt is meg kell jegyezni, hogy az amerikai jogrendszert számtalan szempontból befolyásoló – különösen politikai kudarcainkban tükröződő – hasonló tapasztalatnak tekinthető az afrikai-amerikai rabszolgaság és az amerikai polgárháború hagyatéka. Európa aligha rendelkezik monopóliummal a gyűlölet, a gyűlöletbeszéd vagy a rasszizmus tekintetében.

Másodszor, bár az amellel szóló érvek, hogy a rasszista tartalmú véleménynyilvánítás valódi károkat okoz, minden bizonnyal helyesek, ez aligha a rasszista beszéd egyedi vonása. Az olyan megnyilatkozások is valódi károkat okoznak, amelyeket bírák és törvényhozók a jogi felelősség vagy a büntetés lehetséges alapjának tekintenek.³⁸ Itt most nincs hely ennek a kérdésnek a megvitatására, de a szólásszabadság védelme mellett felhozott két fenti érv egyike vagy mind a kettő – akárcsak azok a normatív nézetek, amelyek szerint ez a védelem szükséges a jogrendszer legitimitásának igazolásához, vagy azok a gyakorlati érvek, amelyek a szabályozás helyénvalóságának elfogadásából fakadó kellemetlen következményekre hívják fel a figyelmet – igazolja a véleménynyilvánítás szabadságának védelmét azokkal a károkkal szemben, amelyeket a véleménynyilvánítás okozhat és okoz is. Ez különösen igaz akkor, ha figyelembe vesszük azokat az elkerülhetetlen hibákat, amelyek annak eldöntése során merülnek fel, hogy melyik beszéd okoz nagyobb károkat, mint amekkorára haszonnal jár. Emellett a véleménynyilvánítás szabályozása az értékes véleményeket eredményező megnyilatkozásokat is elkerülhetetlenül visszaveti.

Holmes bíró szerint a szólásszabadságról alkotott elméletünk „egy kísérlet, ahogy az egész élet is egy kísérlet”. Egy „olyan fogadás, [...] amely hézagosságot nyújt, [...] amelyet ismereteken nyugszik.”³⁹ Tekintettel arra, hogy nem rendelkezünk bizonyítékkal annak a kérdésnek a megválaszolásához, amely arra keresi a választ, hogy az elfojtás vagy a szabadság nyújtja-e a nagyobb biztonságot, véleményem szerint bölcsőbb a szabadságot választani. A szabadságot kell választani, ha az embereket alapvetően jónak és tiszteletet érdemlőnek tekintjük – és az elfojtást akkor, ha a tényleges helyzet ennek ellenkezője. Csak akkor vagyunk méltók az intellektuális figyelemre és törődésre, ha az első állítás igaz. Éppen ezért, annak tudatában, hogy a találgatás helytelennek is bizonyulhat, inkább azt a választást kockáztatnám meg, amelyik az emberiség körülményeivel és jövőjével törődik. Csak így járhatunk el helyesen a fenti találgatás ügyében. Továbbá felteszem, hogy mivel a válasz nincs kőbe

vésve, ez a döntésünk önbeteljesítő jóslatként is működhet. Ha így van, nem kétséges, melyik jóslatot kell előnyben részesítenünk.

Fordította: Kiss Dávid

JEGYZETEK

1. A magyar Alkotmánybíróság 18/2004. (V. 25.) AB határozata, <http://www.mkab.hu/content/en/en3/09360304.htm> (2007. szeptember 23-i állapot).
2. Gyakorlatilag Burger és Powell bírónak az első kiegészítésre vonatkozó összes megállapítása a mérlegelés valamilyen formáját alkalmazza, amely a legjobb igazolást Steven H. SHIFFRIN írásában kapta: *The First Amendment, Democracy, and Romance*, Cambridge, Ma, Harvard University Press, 1990. Eszerint ez a megközelítés az első kiegészítésre vonatkozó számos olyan nagy modern értelmezés érvénytelenítését igényelheti, amelyekben nem esik szó mérlegelésről. Lásd C. Edwin BAKER: *Harm, Liberty, and Free Speech*, Southern California Law Review, 1997
3. Lásd az alábbi esetleírásokat: Zachariah CHAFEE, Jr.: *Free Speech in the United States*, Cambridge, Ma., Harvard University Press, 1964, kül. 2. fejezet, 36–107.
4. Egy a politikai korrupciót kritizáló vezércikkhez kapcsolódó karikatúra volt a bíróság alapja, amelynek kiadásakor a bíróság elutasította a közvéleményvédelmének meghallgatását. *Patterson v. Colorado*, 205 U.S. 454 (1907).
5. *Beaubarnais v. Illinois*, 343 U.S. 250 (1952).
6. *Roth v. The United States*, 354 U.S. 476 (1957).
7. A bíróság támogatta például a következő művek betiltását: Theodore DREISER: *American Tragedy* (1930), Lillian SMITH: *Strange Fruit* (1945), Edmund WILSON: *Memories of Hecate County* (1947), Erskine CALDWELL: *God's Little Acre* (1950). Lásd Thomas Irwin EMERSON: *The System of Freedom of Expression*, New York, Random House, 1970, 468–470. Túl a bizonyos könyvekre vonatkozó cenzúra bírói helyeslése mellett ez arra is hatással volt, hogy mit írtak le és mit töröltek az írók. Ezeknek a jelentős – és kevésbé jelentős – irodalmi alkotásoknak a cenzúrázását az Egyesült Államokban jól és kimerítően ismerteti Edward de GRAZIA: *Girls Lean Back Everywhere*, New York, Random House, 1992.
8. A legismertebb Margaret Sangernek a Comstock-törvény alapján történő perbe fogása, amiért születésszabályozással foglalkozó írásokat próbált meg terjeszteni. Lásd Margaret A. BLANCHARD: *The American Urge to Censor: Freedom of Expression Versus the Desire to Sanitize*, William and Mary Law Review 1992, 766–778.
9. *Giboney v. Empire Storage Co.*, 336 U.S. 490 (1949); *Hughes v. Superior Court*, 339 U.S. 460 (1950); *Inter-*

- national Brotherhood of Teamsters v. Vogt*, 354 U.S. 284 (1957).
10. Holmes bíró volt az, aki jóváhagyta egy nyilvános helyen történő nyilvános véleménynyilvánításra vonatkozó büntetés kiszabását, egy nevezetes, később érvénytelenített ítéletben: *Commonwealth v. Davis*, 162 Mass. 510 (1895), aff'd 167 U.S. 43 (1897), és később ez olyan ítéletekben köszönt vissza, mint a *Cox v. Louisiana*, 379 U.S. 559 (1965) (megerősítve azt a rendeletet, amely megtiltotta a bírósági épületek közelében a sztrájkórallítást, bár megfordítva az ítéletet, mivel a rendeletet az alperesekkel szemben érvényesítette), valamint az *Adderley v. Florida*, 385 U.S. 39 (1966) (megerősítve egy megyei börtön közelében tartott békés demonstráció miatt kiszabott ítéletet).
  11. Robert Justin GOLDSTEIN: *Political Repression in Modern America. From 1870 to the Present*, Cambridge, Mass., Schenkman, 1978, xiv; Robert A. DAHL: *Political Oppositions in Western Democracies*, New Haven, Yale University Press, 1968, xvi, 390–392.
  12. CHAFEE: *I. m.*, xiii, 561–562.
  13. C. Edwin BAKER: *Autonomy and Informational Privacy or Gossip. The Central Meaning of the First Amendment*, Social Philosophy and Public Policy, 2004.
  14. A törvény ilyen értelmezése Herbert L. A. Hartnak a pozitívizmus átalakításához kapcsolódó legfontosabb változtatása. Lásd: Herbert L. A. HART: *The Concept of Law*, Oxford, Oxford University Press, 1994²; C. Edwin BAKER: *Hart's Transformation of Positivism*, kézirat, 2007.
  15. Steve H. SHIFFRIN: *Dissent, Injustice, and the Meaning of America*, Princeton, N. J., Princeton University Press, 1999, 49–87.
  16. Alexander MEIKLEJOHN: *Political Freedom. The Constitutional Powers of the People*, New York, Harper, 1960.
  17. Lásd *Masses Publishing Co. v. Patten*, 244 Fed. 535 (S.D.N.Y. 1917).
  18. Lásd *Dennis v. The United States*, 341 U.S. 494 (1951) (Frankfurter bíró párhuzamos véleménye).
  19. Robert H. : *Neutral Principles and Some First Amendment Problems* Indiana Law Journal 1971/1, 20, 29–31. Írása megjelenésének idején a Yale Law Schoolon tartott előadásán Bork emlékeim szerint a politikai megnyilatkozás egy még szigorúbb körülhatárolása mellett érvelt.
  20. Carl A. AUERBACH: *The Communist Control Act of 1954*, The University of Chicago Law Review, 1956, 173, 189.
  21. Robert C. POST: *Hate Speech*, in Robert C. POST: *Constitutional Domains*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1995, 119–178; James WEINSTEIN: *Hate Speech, Viewpoint Neutrality, and the American Concept of Democracy*, in *Boundaries of Free Expression & Order in American Democracy*, ed. Thomas HENSELEY, Kent, Ohio: Kent State University Press, 2001, 146–169.
  22. Alexander MEIKLEJOHN: *The First Amendment Is an Absolute*, Supreme Court Review, 1961, 245, 263.
  23. A konferencián, ahol ezt az írást felolvastam, elhangzott, hogy Ruanda és Németország erre egyaránt példaként szolgálhat.
  24. *Dennis v. The United States*, 341 U.S. 494, 588 (1951).
  25. John Stuart MILL: *On Liberty*, 2. fejezet (első megjelenés: 1859).
  26. *New York Times v. Sullivan*, 376 U.S. 254, 270 (1964).
  27. Thomas I. EMERSON: *The System of Freedom of Expression*, New York, Random House, 1970, 7; Thomas I. EMERSON: *Toward a General Theory of the First Amendment*, New York, Random House, 1967, 11–15.
  28. Ralf DAHRENDORF: *Class and Class Conflict in Industrial Society*, Stanford, Ca., Stanford University Press, 1959.
  29. Carlin MEYER: *Sex, Sin, and Women's Liberation. Against Porn Suppression*, Texas Law Review, 1994, 1097; Nadine STROSSEN: *A Feminist Critique of „the” Feminist Critique of Pornography*, Virginia Law Review, 1993, 1099.
  30. Egy hasonló javaslatra lásd James WEINSTEIN: *Hate Speech, Pornography, and the Radical Attack on Free Speech Doctrine*, Boulder, CO, Westview Press, 1999, 155–156.
  31. Nadine STROSSEN: *Hate Speech and Pornography. Do We Have to Choose Between Freedom of Speech and Equality?*, Case Western Reserve Law Review, 1996, 449, 465–470.
  32. Ezt az észrevételt a címhez fűzött lábjegyzetben említett budapesti konferencián említette egy Afrikával foglalkozó aktivista.
  33. SHIFFRIN: *Dissent, Injustice, and the Meaning of America*, id. kiad.
  34. *West Virginia State Board of Education v. Barnette*, 319 U.S. 624, 641 (1943).
  35. *Brandenburg v. Ohio*, 395 U.S. 444 (1969).
  36. Hans A. LINDE: *„Clear and Present Danger” Reexamined*, Stanford Law Review, 1970, 1163.
  37. Lásd *Prosecutor v. Nahimana, Yagwiza and Ngeze*, No. ICTR-99-52-T (December 3, 2003); <http://69.94.11.53/default.htm>; C. Edwin BAKER: *Genocide, Press Freedom, and the Case of Hassan Ngeze*, 2003; http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=480762.
  38. Lásd C. Edwin BAKER: *Harm, Liberty, and Free Speech*, id. kiad., 979, 979–982, 986–988.
  39. *Abrams v. The United States*, 250 U.S. 616, 624 (1919) (különvélemény).